

Projev beze slov

Magdalena Popelová

OBSAH

ÚSTAV SOCIÁLNÍ PÉČE
DĚTI SE KTERÝMI SE NEJČASTĚJI SETKÁVÁM V KERAMICKÉ DÍLNĚ
CO LZE VYČÍST Z JEJICH VÝTVORŮ
JAK TO V DÍLNĚ CHODÍ
SLOVO ZÁVĚREM

ÚSTAV SOCIÁLNÍ PÉČE

P

ro svou práci jsem si vybrala činnost keramického kroužku, který vede paní Ptáčková v jednom pražském ústavu sociální péče. Zařízení je určeno pro osoby se středním a těžším stupněm mentálního postižení ve věku od čtrnácti do pětácti let. Jeho kapacita je 25 osob, z čehož 8 chovanců je postiženo Down-syndromem. (Je zajímavé, že toto postižení vzniká převážně u dětí, jejichž matkám bylo v době porodu víc než 35 let, avšak v tomto zařízení se takto postižené děti v sedmi případech z osmi narodily maminkám mladším třiceti let.) U třech dalších je mentální postižení způsobeno metabolickou poruchou. Ostatní děti trpí perinatální encefalopatií (poškození mozku plodu v době kolem porodu). Ústav funguje jako denní zařízení, provoz v něm je od sedmi do osmnácti hodin. Obyvatelé přicházejí v doprovodu rodičů a ti je zase odvádějí domů, pouze tři mají od rodičů písemné prohlášení, že mohou docházet sami. Všichni chovanci jsou zbaveni způsobilosti k právním úkonům.

Ústav zaměstnává kromě paní ředitelky šest pedagogických pracovníků a zdravotní sestru. Vychovatelé zde vycházejí především z toho, že se u dětí jedná o rozumový defekt. Proto se nezaměřují na výuku trivia, nýbrž převážně na činnosti esteticko-výchovné. Každé ráno začíná rozvíčkou a po snídani se děti společně se svými vychovateli věnují výchovným činnostem. Čtyři děti pracují dopoledne v rámci provozu ústavu - myjí podlahy, sociální zařízení, vynášejí koše, pomáhají s přípravou oběda. Za tuto práci dostávají finanční odměnu. Ostatní chovanci jsou rozděleni do tří skupin podle

věku a u každé skupiny jsou dva vychovatelé. Zařízení je koedukované, chlapci a dívky tedy pracují společně. Vedoucí pracovníci zde vycházejí z toho, že dětem je třeba nějakou činnost nabídnout a neustále je podněcovat, neboť mentálně postižení lidé jsou sami o sobě spíše pasivní a nevzbudí-li v nich činnost opravdový zájem a nadšení, jen těžko je donutíme, aby se do ní zapojili.

Kromě práce v keramické dílně, kterou se budu zabývat podrobněji, chodí děti dvakrát týdně cvičit do tělocvičny a každé úterý navštěvují plavecký bazén. Také jsou pro ně organizovány různé kulturní činnosti, chodí na koncerty a do divadel, každý rok navštíví Matějskou pouť. V létě jezdí na tábory a rekreace. Někteří obyvatelé zařízení navštěvují večerní školu, ve které se učí pro ně praktickým věcem, jako je například posílání dopisu, vyplnění poštovní poukázky, či správně vedenému telefonickému rozhovoru.

DĚTI, SE KTERÝMI SE NEJČASTĚJI SETKÁVÁM V KERAMICKÉ DÍLNĚ

Keramický kroužek, který vede paní Ptáčková, navštěvují všechny děti v zařízení. Při mých středečních a čtvrtečních návštěvách tam pracovala vždy skupina asi sedmi dětí. Čtyři z nich jsem si vybrala, abych stručně popsala jejich vlastnosti a zaznamenala některá důležitá data v jejich životě. Také se u všech pokusím popsat dva z jejich výrobků. Myslím, že i na takto malém vzorku si můžeme udělat představu o intelektuální úrovni a povahových vlastnostech obyvatelů zařízení.

Boženka M.

Narodila se 13. května 1956. Její diagnóza je perinatální encefalopatie. Do zařízení přišla v roce 1971. Okamžitě se zapojila do kolektivu a je hodnocena jako veselá, čilá, snad až příliš upovídaná. Je schopna logicky odpovídat, ale je velmi neklidná. Nyní, kdy pátrám v Boženčiných spisech a snažím se o ní dozvědět co nejvíce podrobností, ke mně doléhá hlas paní Ptáčkové (dále už jen P.) „Boženko, máš udělat placičku, tak už bych ji chtěla vidět, kočko.“ Boženku ovšem něco rozrušilo, takže neustále povídá a není schopna se koncentrovat na práci. Potěšeně vykřikuje, že „Karel Gott je blázen“. Je pro ni charakteristické, že často opakuje jednu větu stále dokola, třeba i po několik minut. Mezi její oblíbené věty patří „Tak co, jak se máš.“ Tuto otázku pokládá, aniž by čekala na odpověď. Často také říká „Čtyřicet roků už ti bude, Boženko.“

V roce 1969 byla Boženka na základě rozhodnutí pedagogické rady zbavena povinnosti školní docházky, pro nevzdělatelnost. Dívka má velmi silný citový vztah ke své rodině. Jejím výrazným projevem je psychomotorický neklid. Má problémy se sebeobsluhou a udržováním pořádku. V těchto oblastech je odkázána na pomoc okolí. Mezi její záliby patří zpěv a ráda se dívá na televizi.

P.: „Boženko, prosím tě, už uválej tu placku. To je věda.“

Boženka by měla pravidelně užívat léky, neboť bez nich je velmi náladová a upadá až do silných afektivních stavů. Je ale samozřejmě, že tyto medikamenty zase tlumí její intelektuální výkonnost. Dívka má zvláštní zlovyk, a to, že se bez nějakých důvodů a příčin kouše do ruky.

P.: „Boženko, Boženko, podívej, jak je to tenoulinký. Musíš si vzít novou hlinu.“

Milan L.

Narodil se 1. listopadu 1951, postižen trisomií 21. chromozomu, která způsobuje onemocnění, kterému říkáme Downsyndrom. Toto postižení se kromě snížené intelektuální úrovně projevuje i specifickými tělesnými znaky, které jsou důkazem toho, že onemocnění postihuje celé tělo. Jsou to zejména: malý tělesný vzrůst, suchá kůže, rovné a řídké vlasy, plochý obličej s malou bradou a nosem, malé uši, šikmo posazené oči (snad proto je toto postižení ve starších pramenech uváděno pod názvem mongolismus), hypotonické svalstvo, krátké dlaně a prsty, pouze jedna transverzální rýha.

Milan byl zbaven povinnosti školní docházky v roce 1962. Působí na mě jako milý kluk, ale ze spisů se o něm dovídám, že jsou u něho časté agresivní a provokující tendence, je těžko zvládnutelný, ruší kázeň a práci skupiny a na příkazy reaguje křikem. S přibývajícím věkem se poněkud uklidnil, ale je prý velmi líný, teprve po domluvě se zapojí do pracovní výchovy, logopedie a tělesné výchovy. V ostatních činnostech je pasivní. Právě proto, že má tendenci z rozpustilosti bít ostatní svěřence, není oblíbený v kolektivu.

Trpí dyslalií (v laické terminologii je tento pojem známý jako patlavost a jedná se v podstatě o nesprávnou výslovnost) a chorobou *balbuties*, což je vlastně kocktavost.

Klára B.

Narodila se 1. dubna 1973 a intelektuálně přesahuje úroveň ostatních svěřenců. Do zařízení přišla v září 1989. I jejím postižením je, stejně jako v případě Boženky, perinatální encefalopatie.

P.: „No, Kláro, to je opravdu zvláštní slepice, ale necháme ji.“

K.: „Že se mi povedla?“

P.: „No, povedla.“

Klára mi přinesla svoji slepici ukázat a při tom zvědavě sleduje, co to píšu.

Já: „Dobry! Seš šikovná holka.“

K.: „Já vím.“ Plaše se usměje a odchází. Potom slyším, jak se ve vedlejší místnosti svěřuje paní P., že bude podnikat ve slepicích a bude bohatá.

Jak jsem se už zmínila, Klára je jednou z nejšikovnějších dívek v zařízení. Je milá přátelská a společenská. Zdá se mi, že je v ní něco nesmírně křehkého a zranitelného. Stejně jako Milan má sklon k *balbuties* a její schopnost se soustředit nebo si něco pamatovat je velmi slabá. Kromě práce v keramické dílně ji baví sport a má i minimální znalost trivia. Je jednou z těch obyvatelů zařízení, kteří navštěvují večerní školu.

Pavel D.

Pavlovi je 42 let a do zařízení dochází už velmi dlouho. Pozorujeme-li ho komplexně, vidíme, že jeho projevy ve všech složkách odpovídají projevům asi šesti až osmiletého dítěte. I on je postižen perinatální encefalopatií. Je velmi citově závislý na mínění ostatních, potřebuje být neustále chválen a povzbuzován. V práci s hlinou je dost šikovný a protože má poměrně silné ruce, jde mu i docela dobře práce na kruhu. I zde ovšem potřebuje neustálou pozornost a pedagogické vedení. Jakmile se mu ho nedostává, přestává pracovat a „tváří se uraženě“.

I u Pavla se projevuje dyslalie a jeho řeč je špatně srozumitelná. Jeho projevy v kolektivu ostatních jsou velmi nevyrazné, raději zůstává stranou.

CO LZE VYČÍST Z JEJICH VÝTVORŮ

V následující části své práce předkládám popis dvou výrobků:

- Prvním je plochý kachel na stěnu ve tvaru stromu. Dole je kapsička, do které je možné zasunout suché květiny.

- Druhý je také kachel, ale nikoli závěsný. Jde o ježka, který je do vyválené hlíny vyryt podle šablony. Co se tedy velikosti týče, je u všech dětí výrobek stejný. Ježkovy bodliny ovšem děti vyrobily tak, že hlinu protlačily přes cedník na česnek, takže vznikly velmi tenké „nudle“, a ty pak nalepily ježkovi na záda.

Pavel D.

STROM: Jeho strom mi svým tvarem připomíná spíš nafukovací balón. Je asi 14 cm vysoký, velmi nepravidelný. Myslím, že místečku na květiny vypracoval podle prstu (na spodní část stromu položil prst, překryl ho hlinou, kterou kolem něj pečlivě slepil s podkladem). Strom vyzdobil korálky. Volil převážně zelené (světle i tmavě), odstíny modré, mezi nimi jsou jako kapky krve roztroušeny červené a v kapsičce září jeden jasně žlutý korálek. Korálky kladl těsně vedle sebe, čímž potom vznikla silná barevná vrstva. Vlastní kachel je velmi tenký a poměrně dobře vytvarovaný.

JEŽEK: Pavlův ježek je na velmi masivním podkladu, který je ale velmi pečlivě vypracován. Jeho rozměry jsou asi 11 x 7 cm. Bodliny glazované tmavě hnědě připomínají mořský korál. Je jich velmi mnoho, vzájemně se překrývají a jsou všelijak zkroucené. Na ježkovi jsou umístěny vodorovně. Ježek má zelený čumák a tmavohnědé nalepené očko se zornicí uprostřed.

Porovnáme-li oba Pavlovy výrobky, zjistíme jeden zajímavý společný znak. V případě stromu je korálků na něm tolik, že vytvářejí silnou barevnou vrstvu. I bodlín na ježkových zádech je ale nadměrně mnoho. Je pravda, že čím více má ježek bodlín, tím je krásnější a bohatší, zatímco čím větší vrstva roztažených korálků je na stromu, tím se stává fantastičtějším a přestává být stromem. Tento společný znak je ale zajímavý. Proč chlapec vždy všechno vyplňuje co nejvíce a zjevně „nemá rád“ volná místa?

Když se nad touto otázkou zamyslím a vzpomenu si na Pavlovy projevy při práci a na jeho touhu být vždy nejlepší a středem pozornosti, uvědomuji si, že je to možná jeho snaha upoutat na sebe pozornost. Snad pro něj **HODNĚ** znamená **DOBŘE** a **ČÍM VÍCE**, **TÍM LÉPE**. Možná, že si při výrobě stromu si všiml, že ostatní děti ho zdobí korálky jen tu a tam. Pavel chtěl být nejlepší a chtěl ukázat, že není líný, proto nakladl korálků moc. Uvědomme si, že pro chlapce, u kterého je jemná motorika tak málo rozvinutá jako u Pavla, není jednoduché vzít jeden malý korálek mezi prsty a zatlačit ho tam, kde ho chce mít.

Milan L.

STROM: Milanův strom je o trochu menší než Pavlův, jeho výška je asi 11 cm. Jeho podklad je velmi silný, neboť hlinu nedokonalé zpracoval a vyválel. Jako jediný ze všech výrobků nemá kapsičku na květiny. Jeho koruna je ozdobena „nudlemi“, stejnými, jako jsou bodliny ježka. Jsou umístěny ve svislé poloze, je jich málo a jsou položeny vždy tak tři vedle sebe, potom je trochu místa a zase tři „nudle“. V porovnání s Pavlem volil mnohem světlejší barvy, které elegantně přecházejí jedna v druhou. Hodně se vyskytuje červená a žlutá, místy pak světle zelená. Prázdna místa jsou vyplněna světlou glazurou.

JEŽEK: Tento výrobek má Milan stejně velký jako Pavel, neboť je obkreslen podle stejné šablony. Tělo má ježek pomyslně uprostřed rozděleno vodorovnou čarou. Od ní vycházejí nahoru i dolů bodliny. Ty jsou světle hnědé a různě dlouhé. Je zde patrná snaha pokládat je přesně vedle sebe a na obě strany ve stejné délce. To se Milanovi ne vždy po-

dařilo. Ježek má hnědý čumák a jako jediný z porovnávaných výrobků má oko bez zornice.

Za nejvýraznější společný znak obou Milanových výrobků považují jistou pravidelnost. V případě stromu je patrná zajímavým umístěním „nudlí“, vždy tři vedle sebe, potom prázdné místo a opět tři nudle. Tato pravidelnost není nikde narušena. Tělo ježka si zase uprostřed pomyslně rozdělil čarou a bodliny situoval kolmo k této čáře na obě strany. Úpěnlivě se při tom snažil, aby každá bodlina byla stejně dlouhá jako její protějšek na opačné straně. Když jsem se zajímala, proč je u Milana pravidelnost tolik nápadná, paní Ptáčková mě upozornila na jeho diagnózu. Víme, že je postižen Down-syndromem. Dále mi ukázala výrobky ostatních stejně postižených dětí. Jistá pravidelnost se objevovala ve všech případech. Lze tedy vyslovit obecnou hypotézu, že lidé trpící Down-syndromem mají při výtvarné činnosti vždy sklon zachovávat určitý řád a pravidelnost.

Jasně barvy, které Milan volil, jsou dokonale v souladu s jeho veselou povahou. Elegance, o které se zmiňuji a se kterou přecházejí jedna barva ve druhou, je spíše náhodná. Chlapec přece nemohl vědět, jak budou vypadat roztažené korálky. Symbolicky v ní lze ale spatřovat hravost a rozpustilost, která je pro Milana typická. Stejně tak barvy červená a žlutá, které jeho stromu vévodí, mohou znamenat roztěkanou a nestálou mysl.

Boženka M.

STROM: Strom je asi 12 cm vysoký, málo barevný, přírodní barva hlíny prosvítá pod bílou glazurou. Mezi korálky, kterými jej zdobila, jasně převažují červené, z ostatních barev se pak vyskytuje pouze růžová a místy zelená. Kapsička je převálcovaná krajkou, má tedy plastický povrch. Je větší a hlubší než Pavlova. I Boženčin strom je vyzdoben „nudlemi“. Ty jsou na něm umístěny vodorovně a hustěji než u Milana. Často se překrývají, je zde i patrná snaha o nastavování, když se jí nějaká zlomila. Celkově je má kratší než Milan.

JEŽEK: Ježek má bílou hlavu a zelené oko i čumáček. Bodliny nevyrobila jako ostatní tak, že by je vytlačila přes cedník na česnek, nýbrž je vyválela v ruce. Jsou krátké, hnědé, o málo světlejší než u Pavla. Jejich rovnoběžnost je narušena tím, že občas je nějaká bodlina položena kolmo k ostatním. Jsou soustředěny spíše do středu těla, nedosahují až do krajů.

Boženka patří k těm obyvatelům zařízení, jejichž rozumová složka je poměrně těžce postižena. Proto jsou i její práce málo samostatné a pomocná ruka vychovatele je na výrobku vždy dobře poznat. Víím, že miluje červenou barvu a červené nebo růžové korálky dává všude, kde je to jenom možné. Stejně jako ostatní děti nerespektuje přirozené barvy stromu, ale její volba je jednoznačná. Jistá snad podvědomá snaha o dokonalost je patrná v nastavování „nudlí“, aby dosáhla u všech stejné délky. Jak jsem se už zmínila, „nudle“ jsou krátké a silné, což je důkazem nedostatečně rozvinuté jemné motoriky. U Boženčiných výrobků je vidět snaha, aby jejich jednotlivé části „dobře držely“. Jsou totiž vždy velmi pevně splepené dohromady a všechno se snaží jaksi „zhustit“, čímž výrobek přestává být křehký.

Klára B.

LIST: Zatímco ostatní děti vyráběly strom, Klára se rozhodla, že vyrobí list. Pro všechny Klářiny výtvořky je typické, že jsou velmi tenké. Kapsička na květiny je dost velká, prý „*aby se jich do ní hodně vešlo*“. List není vůbec zdoben korálky, pouze zelenou a hnědou glazurou. Hlavní osa listu je zvyrazněná „nudlí“. Tak dlouhou „nudlí“ ovšem lze jen těžko vytlačit, takže se Klára snažila jednotlivé části na sebe napojit, což se jí velmi dobře podařilo. Rovněž žebrovi listu tvoří „nudle“. První čtyři shora jsou položeny vodorovně a téměř rovnoběžně. Poslední dvě jsou sice také rovnoběžné, ale mají tendenci padat dolů, směrem ke stonku listu.

JEŽEK: Klářin ježek není jako jediný obkreslen podle šablony. Proto je poněkud menší (asi 7x5 cm) a má i obrácený směr. Opět je nápadně tenký. Bodliny jsou většinou krátké, položené v několika vrstvách a mají naprosto nepravidelný směr. Nejsou hnědé, nýbrž zeleno-šedé. Hlava ježka je převálcovaná krajkou, což jí dodává zajímavý vroubkovaný povrch. Ježek je poměrně malý, ale má neobyčejně velké oko. Za nejzajímavější považují malou červenou skvrnu uprostřed bodlín. Červeným korálkem Klárka zřejmě chtěla znázornit jablko.

Jak už bylo řečeno, Klára patří k nejšíkovnějším dětem v zařízení. Navíc jí práce s hlínou baví a ona je schopná si vymýšlet i nové věci. Většinou pracuje samostatně a její práce se podstatně liší od výrobků ostatních. Má velmi dobře rozvinutou jemnou motoriku, což můžeme vidět například na velmi přesném spojování „nudlí“ k sobě. Často nás Klára ovšem překvapí. Nevím, proč se rozhodla, že poslední dvě části, které tvoří kostru žebrovi listu, položí směrem dolů a tím naruší jeho charakteristickou strukturu. Nabízí se prozaické vysvětlení, že jí zrovna nějaký podnět vyrušil od práce a ona „ztratila nit“, kterou už potom nenašla. Také je ale možné, že chtěla udělat něco jinak, než jak to ve skutečnosti je. Víím, že Kláru neznám natolik, abych mohla vyslovit nějaký závěr. Přikláníla bych se ale spíše ke druhému řešení, neboť se s takovýmto postupem u ní nesetkávám poprvé. Něčím podobným je i červený korálek mezi bodlinami ježka. Opět pojala výrobek jinak, než ostatní děti.

JAK TO V DÍLNĚ CHODÍ

Abychom si mohli udělat představu, jak to vlastně v keramické dílně vypadá, předkládám nyní několik přesně zaznamenaných rozhovorů, které jsem měla možnost vyslechnout při svých návštěvách. Za pozornost stojí především dialog paní Ptáčkové s jejími svěfenci a jejich společný přístup k práci.

Paní Ptáčková: (dále jen P.) „*Ty si uděláš kouli. Pěkně to promni, jinak v tom budou bublinky.*“

Pavel: „*Je to špinavý.*“

P.: „*No to je jasný, na to se připrav, že budeš špinavej. A pořádně promnout. Vy se té hlíny snad štítíte!*“

P. (po krátké pauze): „*Milánku, pěknou placku! Vidiš ty bublinky? Ty pak roztrhne pec.*“

P. bere do rukou hotovou hliněnou masku a ukazuje ji Pavlovi: „*Podívej, takovou budeš dělat masku. Ukaž mi, kde máš oči, nos, ústa...?*“ (Pavel má tyto prvky obličejce ukázat

zřejmě proto, aby si sám uvědomil jejich existenci a rozpoznal je i na něčem tak abstraktním jako je hliněná maska, kterou dělal některý z jeho kolegů. Nečiní mu to ale žádné problémy.)

P.: „*No a pořádně se do toho, Pavle, opři. Ještě zatlač, at je to placka. Ták, to máš základ pro hlavu. A teď zapíchni prst až na dno tam, kde chceš mít oči.* (Zajímavá je vazba „*kde chceš mít oči*“. Paní P. nechává děti tvořit obličej podle jejich vlastních představ.) „*Zaber! Ta hlína poslouchá. Na rozdíl od vás někdy.*“

P. udělí pochvalu Honzíkovi za to, jak pěkně válí.

P. k Pavlovi: „*Tak, a teď vem špachtli, a to, co jsi naznačil, dej pryč.* (Tím je myšleno, aby Pavel vydlabal obličejí ústa, která předtím naznačil špejlí.) „*A co ještě budeš dělat na tom obličejí, Pavličku? Co ti tam chybí?*“

Pavel: „*Uši.*“

P.: „*A co ještě ti tam chybí?*“

Pavel: „*Todleto.*“

P.: „*A co to je? Čím dýcháme?*“

Pavel: „*Vlasy.*“

P.: „*Ne. Podívej se co mám na obličejí?*“ (ukazuje si na nos.)

Druhý chlapec napoví: „*Nos.*“

P. k Pavlovi: „*Ten nos budeš vytahovat. Vezmeš dva prstičky, zabereš, a nos ti sám vyjede.*“ (Tím je myšleno, aby Pavlík „obličej“ uprostřed stiskl palcem a ukazovákem a povytáhl tak část hlíny ven, čímž vznikne nos.)

Pavel udělá nos a paní P. po chvíli: „*Co ještě chybí?*“

Pavel: „*Vlasy.*“ (Co má pořádk s těmi vlasy?)

P.: „*No, tak je udělej. Musíš zabrat! Můžeš je udělat špachtli.*“

Pavel: „*Jsem šikovnej?*“

P.: „*No, snažíš se. To se povedlo. Hele a nechybí mu...- No, co máme nad očima?*“

Pavel: „*Obočí.*“

P.: „*Tak co kdybychom ho udělali?*“

Po chvíli paní P. k ostatním dětem: „*Tak už jdu k vám.*“

A ještě k Pavlíkovi: „*Ještě ti tam udělám dírkou, aby to šlo za co pověsit.*“

P.: „*Honzo, budeš dělat s náma držáčky na ubrousky? Chceš si dělat misku, nebo budeš dělat s náma?*“

Pavel si ale chce vzít novou hlínu a obrací se k paní P.: „*Udělej mi to.*“

P.: „*Ty nemáš ručičky? Vem si ji sám.*“

Milan si vyválel placku a do ní vykrajovátkem vykrajuje nějaké jednoduché tvary. Nevím, co to bude, ale k tomu samému se chystá i Klára.

V tom se ozve Pavel: „*Bude to hezký?*“

P.: „*No, snad jo. Tak Milo, potírej to vodou.*“

Jura, který přebírá korálky: „*Abych už byl pátek.* (Myslí, „*aby už byl pátek*“, což v zápětí upřesňuje.) „*Abych už byl doma.*“

P. pomáhá Milanovi skládat z tvarů, které si vykrojil, stojánek na ubrousky a hned jde ke Kláře a pomáhá jí s tou samou prací.

Jura k Alence: „*Ty seš moje kuchařka.*“ A snaží se jí polácat po rameni. „*To je nová vychovatelka (mluví o mně), přišla se jenom podívat, jak tady děláme s hlínou.*“

Přicházejí další tři dívky.

P.: „*Jáno, kde máš montérky? Nahoře? Tak ujděj nahoru! Jsí šikovná holka, budeš dělat s hlínou.*“

Pavel se snaží vyrobit srdce, které by bylo možné pověsit na zeď. Velmi se mu daří, paní Ptáčková se věnuje ostatním dětem, a když po delší době přistoupí zase k Pavlovi musí ho pochválit: „*Pavlíku, to srdce je moc hezký. To bude mít maminka radost.*“

Pavel: „*To je babičce.*“

Dostává se mi vysvětlení, že Pavel považuje maminku za babičku. Je mu totiž 42 let a tudíž je jeho maminka už starší paní.

SLOVO ZÁVĚREM

Ve chvílích, kdy děti tiše pracují nebo po sobě uklízejí pracovní stůl a náčiní, povídáme si s paní Ptáčkovou. Víím, že má k dětem i k výtvarné práci velmi blízký vztah. Kdo ji poprvé slyší mluvit s dětmi, by si možná mohl myslet, že svá slova nemyslí vážně a hází je jenom tak do éteru, protože, jak se často říká, „tíhle lidé stejně ničemu nerozumí“. Je tomu ale přesně naopak. To, jak hlínu neustále oživuje a zhmot-

ňuje, vypovídá o tom, že se snaží ji dětem co nejvíce přiblížit, usiluje o to, aby k ní našly cestu a vybudovaly si na ni vazbu, kterou budou neustále prohlubovat. Ví a věří tomu, že toho dosáhnout je možné i u těžce mentálně postižených lidí. Její veselé a vtípné poznámky, kterými děti „bombarduje“, nejsou v žádném případě posměšky. Je to dialog, kterým se spolu mohou bavit jenom nejbližší přátelé. Bere děti jako sobě rovné a často mi říká: „Co já víím. Zejtra nám může v mozku prasknout nějaká céva a budeme jako oni.“ Napadá mě, že by to někdy, alespoň na čas, nemuselo být špatné.

Tuto práci bych ráda zakončila parafrází slov autorů knihy *Krása a bolest*, Bohuslava Blažka a Jiřiny Olmrové.

Tím, že děti vytvářejí umělecká díla, prohlubují si prožívání života, smysluplně naplňují svůj čas. Umění jim jednoznačně napomáhá k integraci do světa obecných hodnot a zvýrazňuje se i jejich komunikace s okolím. Tvořivou činností promlouvají, komunikují obdarovávají sebe i druhé a učí se přijímat. Tvoří KRÁSU, neboť co vyšlo z jejich rukou, vyšlo jen a jen z nich, bez klíše norem, hodnot, jakými jsou ovlivněni „normální“ lidé.